

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Болібрух Вікторія

Науковий керівник – доц. Терещенко Валентин

ОСНОВНІ ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МІСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ, ОРГАНІЗОВАНОГО ВІДПОВІДНО ДО МАГДЕБУРЗЬКИХ НОРМ ПРАВА У XVI-XVII СТ.

Розвиток місцевого самоврядування завжди був важливою складовою державотворення. Окреме місце в цьому процесі належить формуванню і розвитку органів міського самоврядування, яке має в Україні давні традиції. Протягом століть у ряді українських міст воно було організованим і функціонувало відповідно до норм магдебурзького права, яке дозволяло міській громаді самостійно вирішувати немало справ міського життя. Попри цю можливість існувало ряд чинників, які перешкождали розвитку взятого для аналізу різновиду міського самоврядування у XVI-XVII ст. Проведення реформи децентралізації в Україні і створення об'єднаних територіальних громад актуалізує потребу звернення до історії розвитку місцевого самоврядування в Україні, тому метою статті є визначити основні чинники, які були перешкодою для розвитку самоврядування у містах з магдебурзьким правом XVI-XVII ст. в Україні.

В українській історіографії відсутнє дослідження, у якому було б комплексно відображено основні перешкоди розвитку самоврядування у містах з магдебурзьким правом. Окремі аспекти, проблеми у своїх працях розкривали: Антонович В. [1], Компан О. [11], Кобилецький М. [9], Резніков А. [13], Гошко Т. [3], Капраль М. [6], Козинець О. [10], Кісіль І. [8], Заяць А. [4], Береза О. [2], Мануїлова К. [12], Кириченко Ю. [7].

Однією із перешкод для розвитку самоврядування міст з магдебурзьким правом була відсутність єдиного кодифікованого збірника його норм. Це створювало передумови для появи регіональних модифікацій цього різновиду міського права і уможливлювало певні відхилення від основних стандартів. У кожному українському місті магдебурзьке право застосовувалося по-своєму і це приводило до існування розбіжностей в системі самоврядування, які підривали її з середини [3, с.196].

Під час формування системи міського самоуправління власники міст часто віддавали перевагу формі, а не змісту магдебурзької моделі. Застосування магдебурзького права у містах в XVI-XVII ст. було елементом престижу, сприяло підвищенню статусу та фінансового становища осіб, які його надавали своїм підданам. Бажання підняти власний авторитет у поєднанні з прагненнями залишити попередній вплив на життя міст приводило до того, що не зважаючи на функціонування в місті магістрату, міська громада могла не отримати достатньої

кількості привілеїв для того, щоб мати вплив на регулювання широкого кола міських питань [7, с.363].

Відсутність надійних гарантій для забезпечення функціонування органів самоврядування з боку центральної влади у містах з магдебурзьким правом було ще одним негативним чинником, який впливав на їхній розвиток. Як польські королі, так українські гетьмани змушені були маневрувати між інтересами різних соціальних груп у своїх державах, тому не могли забезпечити належної підтримки міщанству [1, с.49].

До інших перешкод, які стримували розвиток самоврядування в містах належить також нечіткість в розподілі владних повноважень між старостою і магістратом [1, с.34], окремими колегіями, які нерідко мали спільну канцелярію і функціонували, як одна владна інституція. В основі цих конфліктів часто лежало бажання розширення владних повноважень [2, с.95].

Ще одним дестабілізуючим фактором було нерівноправне становище національних громад, які існували у багатонаціональних містах. Їхнє перетворення їх на ворогуючі угруповання приводило до дестабілізації ситуації в середині міст, а відсутність консолідації серед міщанства, яке в них проживало, підірвало сили міста у випадку необхідності протистояти тиску і втручання з боку його власника [11, с.104].

Хабарництво також нерідко мало місце під час здійснення виборчого процесу і вносило корективи в формування складу міських урядовців [2, с.95].

У супереч нормам магдебурзького права згідно із, якими міську посаду могли отримати лише особи середніх статків, до магістрату часто обирали багатих міщан, які зважаючи на свій вплив і фінансове становище, могли понад визначений строк обіймати міські посади, а через деякий час взагалі взяти під свій контроль органи міського самоврядування. Це приводило до появи явища олігархізації міської влади [3, с.37].

Недосконала організація виборчого процесу, позбавляла можливості усіх міських громадян особисто брати участь у виборах [12, с.37] і уможлиблювала появу в складі магістрату некомпетентних осіб, які не могли забезпечити належного виконання покладених на них обов'язків [5, с.46].

Фінансові труднощі в житті міст приводили до того, що не завжди була можливість належним чином розбудувати систему самоврядування, утримувати усіх необхідних службовців, які б забезпечили на високому рівні реалізацію покладених на органи міського самоуправління обов'язків. [8].

На ефективну роботу органів міського самоврядування не найкращим чином впливало закріплення в тогочасній суспільній свідомості сприйняття міських посад, як джерел збагачення. Звичним явищем для XVI-XVII ст. була їхня купівля-продаж. Вони також могли стати об'єктом оренди, чи застави. Часто на одну міську посаду могло бути декілька претендентів, які вступали між собою в довготривалі суперечки. [4, с. 370-387].

Збереження за міськими службовцями права займатися своєю звичною працею і поєднувати роботу в магістраті з ремісничою і торговельною діяльністю, часто негативно впливало на якість виконання їхніх службових обов'язків. Зустрічалися випадки, коли міським службовцям не вистачало часу для виконання своїх зобов'язань перед магістратом [1, с. 61].

Перешкодою для стабільного функціонування органів міського самоврядування у містах з магдебурзьким правом була політична нестабільність. XVI-XVII ст. було часом частих воєн. Через військові дії магістрат міг призупиняти своє функціонування [8].

Негативно впливали на розвиток міського самоврядування, організованого відповідно до магдебурзьких норм права, часті зовнішні втручання у справи міського життя. Їх здійснювали власники міст, представники короля, духовенство, козацтво. Вони перешкождали реалізації міською громадою, сформованого нею бачення розвитку міста і обмежували її самостійність [9, с.350].

Відсутність політично впливової і економічно сильної міської верхівки у більшості міст часто стримувала розвиток міського самоврядування. В умовах зовнішніх втручань і отримання магдебурзького права в обмеженому вигляді, присутність серед міщан осіб, які завдяки своєму становищу могли б протистояти зовнішньому тиску і активно просувати інтереси міста було досить важливим для його розвитку та зміцнення позицій органів міського самоврядування [10, с.10].

Особливості політичної системи держави, до складу, якої входили ті, чи інші українські міста у XVI-XVII ст. мали вплив на розвиток міського самоврядування. Тенденції до посилення залежності міст Гетьманщини від Московського царства, для якого був характерний високий рівень централізму, обмежували можливості для діяльності магістрату [6, с.702].

Ще однією проблемою українських міст, що володіли магдебурзьким правом, було існування юридик. Їхня присутність і збільшення чисельності у досліджуваній період, приводило до втрати магістратом контролю над значною частиною території міста [13].

Отже, у XVI-XVII ст. на території України, можна було зустріти ряд перешкод для розвитку міського самоврядування, організованого відповідно до магдебурзьких норм права, які за своїм характером були політичними, економічними, соціальними, правовими, організаційними, світоглядними. Всі вони стримували розвиток органів самоврядування міст і зменшували рівень можливостей міських громад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович В. Б. Исследования о городах Юго-Западного края. Киев: Тип. Е. Я. Федорова, 1885. 345 с.
2. Береза О. І. Магдебурзьке право в Україні та його значення для розвитку місцевого самоврядування. Ефективність державного управління. 2014. № 40. С. 91-98.
3. Гошко Т. Нариси з історії магдебурзького права в Україні XIV - початок XVII ст. Львів: Афіша, 2002. 255 с.
4. Заяць А. Є. Війти у волинських містах XVI – першої половини XVII століть. Український археографічний щорічник. № 21/22. Том 24/25. 2018. С. 369-396.

5. Заяць А. Є. Правове становище волинських міщан у XVI – першій половині XVII ст. Український історичний журнал. 2019. № 1. С. 25-53.
6. Капраль М. М. Своєрідність київського магдебурзького права: нотатки на маргінесі нової книги про Київ кінця XV – першої половини XVII століть. Український археографічний щорічник. 2009. № 13/14. С. 697-703.
7. Кириченко Ю. М. Поширення Магдебурзького права та його особливості в містах України. Форум права. 2011. № 4. С. 361–366.
8. Кісіль І. М. Соціально-економічне становище міщан Гетьманщини (друга половина XVII - друга половина XVIII ст.) : автореф. Дис. ...канд. іст. наук : 07.00.01. Київ, 2006. URL: <https://t1p.de/bqk2n>
9. Кобилецький М. Магдебурзьке право в Україні (XIV-перша половина XIX ст.): історико-правове дослідження. Львів: ПАІС, 2008. 406 с.
10. Козинець О. Г. Становлення та розвиток Магдебурзького права на Правобережній Україні. Роль права в сучасній Україні : збірник матеріалів міжвузівського круглого столу. Чернігів: Черн. держ. інст. права, соціальних технологій та праці, 2008. № 3. С. 34-41.
11. Компан О. С. Міста України в другій половині XVII ст. Київ: АН УРСР, 1963. 388 с.
12. Маніулова К. В. Магдебурзьке право в українських містах: модель децентралізації публічної влади. ДонДУУ: Менеджер, 2016. №1. С. 33-40.
13. Резніков А. В. Магдебурзьке право: українські варіації на тему європейських традицій (історико-правовий нарис). Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. 208 с. URL: <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/istor-derg/115-vpliv-magdeburzkogo-prava-na-rozvitok-gospodarstva.html>

Гуменюк Діана

Науковий керівник – доц. Морська Наталія

ІДЕЯ МИРУ: ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС

Зараз наша країна переживає активну фазу масштабної війни із Росією – безпрецедентне явище на теренах сучасної Європи. І ця ситуація спонукає нас ще більше говорити про, мабуть, найбільш глобальну для всього людства цінність – мир.

Сьогодні проблема досягнення загального миру є ключовою у сучасних міжнародних відносинах; проблемою, над вирішенням якої працює вся цивілізована дипломатична спільнота світу, всі міжнародні організації, покликані наблизити нас до такої, здавалося б, утопічної ідеї всезагального миру на планеті. Важливим у цьому питанні є його філософське вирішення як вектор для політичної та наукової еліти.

Розробка філософської ідеї війни та миру в повній мірі започатковується концепцією ідеальної держави Платона. Метою такої держави є встановлення справедливого ладу, тобто такого, за якого кожна людина матиме можливість задовольнити всі свої потреби у відповідності зі своїми природними задатками. Однією із таких потреб, згідно з Платоном, є усунення війни, як «головного джерела індивідуальних і суспільних бід». Про це свідчить, зокрема, те, яка роль відводиться стану стражів в платонівській ідеальній державі. Крім того, в іншому діалозі — «Закони», він зазначає, що будь-який законодавець прагне досягнення для держави найкращої мети. А «найкраще — це не війна, не міжусобиці: жахливо, — пише Платон, — якщо в них виникає потреба; мир же — це всезагальна дружелюбність». Отже, мир і в середині, і між державами має досягатися діяльністю охоронців ідеальної держави — «стражів» [7, с. 346].